

Ekonomicky zaměřené texty v časopise Mezinárodní vztahy jako odraz specifik českého výzkumu

PAVEL HNÁT, ŠTĚPÁNKA ZEMANOVÁ,
MILOSLAV MACHOŇ

Economics-Focused Articles in the Journal *Mezinárodní Vztahy* as a Reflection of the Specifics of Czech Research

Abstract: On the occasion of the 50th anniversary of the academic journal *Mezinárodní vztahy*, the developments of International Relations as a scientific discipline in former Czechoslovakia and the Czech Republic that took place so far are subjected to critical reflection. In this context, the article analyzes research papers focused on international economic relations that were published in the periods 1966–1969 and 1992–2015, i.e., the key periods of the journal. It puts the papers into the context of International Political Economy and highlights the differences between the outcomes of the research in former Czechoslovakia and the Czech Republic, and the international trends and standards for such research. At the same time, the paper captures the initial coherence of the research with the political needs of the state, at first the socialist Czechoslovakia and later the Czech Republic in transition, and its gradual overcoming of this coherence. It also examines the institutional framework for the research. Due to the diversity of the set of texts in focus, the analysis leans on simple general criteria – the prevailing perspectives used for the analysis of the international economic relations, correspondence with the main branches of International Political Economy, qualitative vs. quantitative methodology and the basic typology of institutions involved in international relations research.

Key words: international economic relations, international political economy, global political economy, the journal *Mezinárodní vztahy*, international relations research in the Czech Republic.

Čtvrtletník *Mezinárodní vztahy* nesl při svém vzniku podtitul *Československá revue pro mezinárodní politiku a ekonomiku*.¹ Logicky se tedy nabízí otázka, do jaké míry se časopis věnuje ekonomické tematice. Následující analýza se opírá o soubor 61 statí, konzultací a diskusí z let 1966–1968 a 1992–2015 primárně zaměřených na ekonomické aspekty mezinárodních vztahů (dále jen texty). S ohledem na multidisciplinární charakter výzkumu mezinárodních vztahů se ekonomické otázky prolínají řadou publikovaných článků. Do naší analýzy jsme však zařadili pouze ty články, které se explicitně soustředí na téma mezinárodních ekonomických vztahů, naopak články zabývající se například evropskou integrací či rozvojem zahrnuté nebyly.

Období let 1966–1968 zohledňujeme, abychom mohli objasnit specifický institucionální a politický kontext, v němž se výzkum etabloval a který ovlivnil i jeho ožívování po roce

1989. Záměrně se však nevěnujeme době od normalizace do sametové revoluce, kdy byl výzkum výrazně utlumen a jeho reziduum podléhalo silným politickým tlakům (srovnej například Drulák 2002; Zídek 2007). Texty se předkládaná analýza snaží zasadit do širšího kontextu studia mezinárodních ekonomických vztahů v souvislosti s oborem mezinárodní vztahy tak, jak je rozvíjen českými výzkumnými i akademickými pracovišti.² Přitom ukazuje, že ekonomické aspekty zde vždy patřily spíše k doplňkovým otázkám vedle intenzivně sledovaných politických témat. Na rozdíl od mezinárodních oborových trendů bylo jejich zkoumání dlouho podřízeno praktickým potřebám a zaostávalo v teoretickém ukotvení i v metodologii. Tento handicap je vyrovnáván teprve v posledních letech, kdy se v ČR postupně etabloje mezinárodní politická ekonomie jako svébytná disciplína na pomezí mezinárodních vztahů a ekonomie, která sleduje vzájemnou podmíněnost a provázanost mezinárodních politických a ekonomických procesů.

První část článku se věnuje institucionální příslušnosti autorů, kteří se v ČR zabývali a zabývají ekonomickou problematikou v souvislosti s oborem mezinárodní vztahy. Druhá část sleduje dlouhodobou ideologickou zátěž i provázanost textů s potřebami a požadavky politiky, respektive její postupné překonávání směrem k jasnějšímu zaměření výzkumu na mezery v dosavadním poznání. Třetí část identifikuje stěžejní témata výzkumu podle perspektiv, z nichž je problematika mezinárodních ekonomických primárně nazírána. Současně ukazuje, že v časopise *Mezinárodní vztahy* šlo o problematiku spíše podružnou. Ve čtvrté části jsou texty zasazeny do kontextu mezinárodní politické ekonomie, respektive jejích základních směrů – liberálního, národně či státně orientovaného, a kritického. Pátá část poukazuje na absenci propracovanější metodologie v mnoha textech a výraznou převahu kvalitativně zaměřených prací nad kvantitativními.

INSTITUCIONÁLNÍ RÁMEC STUDIA MEZINÁRODNÍCH EKONOMICKÝCH VZTAHŮ V ČR

Tématem mezinárodních ekonomických vztahů se dlouho zabývala převážně ekonomická věda, nikoli mezinárodní vztahy jako odborná disciplína. Nicméně i v ekonomické vědě byl okruh pracovišť a odborníků zaměřených na mezinárodní ekonomické vztahy vždy poměrně úzký. K výraznému oslabení studia mezinárodních ekonomických vztahů zde došlo počátkem padesátých let 20. století v rámci snah o očistění československého ekonomického myšlení od „buržoazních“ elementů a jeho přizpůsobení ideologickým, politickým i praktickým potřebám socialistického režimu a centrálně plánované ekonomiky. V uvedeném období byla zrušena klíčová instituce, která se dosud problematikou zabývala, Vysoká škola obchodní ČVUT. Současně byla úplně utlumena ekonomicky orientovaná výuka a výzkum na dalších pracovištích, zejména právnických fakultách. Jejich místo dočasně zaujala Vysoká škola politických a hospodářských věd (VŠPHV) a posléze pražská Vysoká škola ekonomická, zřízená z hospodářské fakulty VPŠHV v roce 1953, a Vysoká škola ekonomická v Bratislavě (dnes Ekonomická universita v Bratislave; viz Stellner – Szobi 2013). Obě akademické instituce realizovaly výuku v oboru ekonomika zahraničního obchodu, a v rámci ní se mimo jiné zaměřovaly i na obecné vývojové tendence světového hospodářství a mezinárodních finančních vztahů (Černohlávková et al. 2013). Tato témata reflektovaly i ve výzkumu (viz například Horský – Taufer 1964).

Vedle vysokých škol ekonomických se mezinárodním ekonomickým vztahům věnovala i vědecká pracoviště, a to jak s úplným, tak částečným ekonomickým zaměřením – zejména Ekonomický ústav ČSAV (dnes Národohospodářský ústav AV ČR – srovnej NHÚ AV ČR 2015) a Ústav pro mezinárodní politiku a ekonomii (ÚMPE, později Ústav mezinárodních vztahů – ÚMV). S výjimkou Vysoké školy ekonomické v Bratislavě výzkumníci ze všech uvedených institucí přispívali i do prvních ročníků časopisu *Mezinárodní vztahy*. Šlo však téměř výlučně o texty psané ekonomy a spadající do ekonomie. Na pomezí ekonomie a mezinárodních vztahů jako specifické vědní disciplíny se nacházely pouze některé práce z ÚMPE, i jejich autoři však byli převážně ekonomové.

Po roce 1989 prošly klíčové instituce, vesměs organizačně i personálně značně ochromené procesem normalizace, transformací. Místo zrušeného Ekonomického ústavu AV ČR zaujal Národohospodářský ústav. V rámci Ministerstva průmyslu a obchodu bylo v roce 1993 ustaveno Centrum vnějších ekonomických studií, později se však stalo organizačním základem pro vybudování české agentury na podporu exportu CzechTrade (srovnej Ministerstvo průmyslu a obchodu 1993, 1997). Fakulta obchodní Vysoké školy ekonomické v Praze (FO VŠE) se v roce 1991 přeměnila na Fakultu mezinárodních vztahů (FMV VŠE) a v rámci studijního programu mezinárodní ekonomické vztahy začala na všech stupních studia realizovat obor mezinárodní obchod. Později akreditovala i obory v oblasti mezinárodní politiky a diplomacie. Předměty zaměřené na vývojové tendence mezinárodních ekonomických vztahů se staly jejich nedílnou součástí a těžiště výuky se v nich postupně přesouvalo z ekonomické sféry k politickoekonomickým otázkám.

Novým typem institucí participujících na výuce a výzkumu mezinárodních ekonomických vztahů se v průběhu devadesátých let 20. století stala univerzitní a vysokoškolská pracoviště zaměřená primárně na oblasti mezinárodní politiky a mezinárodních studií. Rovněž tato pracoviště ve svých studijních programech začala reflektovat ekonomickou dimenzi jako nedílnou součást mezinárodních vztahů, respektive jejich úzkou provázanost s mezinárodní politikou. Šlo zejména o obory realizované Fakultou sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně (FSS MU – KMOVES 2014) a dále Institutem politologických studií (IPS) a Institutem mezinárodních studií (IMS) Fakulty sociálních věd University Karlovy (FSV UK).

Jako jeden z aspektů obecnějších otázek mezinárodních vztahů či mezinárodní politiky vstoupila ekonomická problematika i do studijních programů akreditovaných na dalších pracovištích, například Katedře politologie a mezinárodních vztahů Filozofické fakulty Západočeské univerzity v Plzni nebo Katedře politologie a evropských studií Univerzity Palackého v Olomouci. V posledních letech se dále objevily obory primárně ekonomického

Tabulka č. 1
Institucionální koncentrace textů publikovaných v MV
se zaměřením na mezinárodní ekonomické vztahy
(počet textů z pěti nejčteněji zastoupených institucí)

Instituce	Období					%
	1966–1969	1990–1999	2000–2009	2010–2015	1966–1969 + 1990–2015	
ÚMPE/ÚMV	7	5	3	0	15	25
Ekonomický/ Národohospodářský ústav AV ČR	1	3	1	0	5	8
FSV UK	–	0	2	1	3	5
FSS MU	–	–	3	2	5	8
VŠE	1	2	2	0	5	8
<i>% zastoupení institucí v daném období</i>	60	40	69	60	54	X

Zdroj: Vlastní na základě rešerše ÚMV.

Legenda: pomlčka (–) označuje, že pracoviště v příslušném období neexistovalo.

charakteru, avšak se značným důrazem na mezinárodní ekonomické vztahy a jejich širší politické souvislosti – například hospodářská politika a mezinárodní vztahy, společně realizované FSS a Ekonomicko-správní fakultou Masarykovy univerzity v Brně.³ Dosud však chybí kurikula zacílená primárně do oblasti mezinárodní politické ekonomie v podobě, jakou nabízejí zahraniční univerzity.⁴ Tato skutečnost stále limituje možnosti personálního rozvoje výzkumu.

Přestože institucionální zázemí vysokoškolské výuky v oblasti mezinárodních ekonomických vztahů je dnes poměrně široké, v monografických i v časopiseckých publikacích, které se v rámci teoretického studia mezinárodních vztahů zabývají primárně jejich ekonomickou dimenzí, vždy dominovala jen část pracovišť, zejména FMV VŠE, FSV UK a FSS MU. Silná institucionální koncentrace se téměř nepetržitě odrážela i na stránkách *Mezinárodních vztahů*. Výjimku tvořila pouze devadesátá léta 20. století, kdy zde dočasně publikovali zahraniční autoři⁵ a autoři z neziskového sektoru.⁶ V šedesátých a devadesátých letech 20. století na stránkách *Mezinárodních vztahů* převažovaly výstupy z výzkumných pracovišť – vedle ÚMPE/ÚMV například z Ekonomického ústavu ČSAV (srovnej tabulku č. 1) nebo z Centra vnějších ekonomických studií. V dalším období akademické instituce výrazně převládaly. V období let 2000–2015 se vedle FMV VŠE v tomto časopise prezentovali akademičtí pracovníci Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, vždy jedním textem byly reprezentovány Institut politologických studií a Institut mezinárodních studií Fakulty sociálních věd UK v Praze.

Z hlediska geografického do *Mezinárodních vztahů* vždy v rámci tématu mezinárodních ekonomických vztahů přispívali výzkumníci a akademičtí pracovníci z pracovišť sídlících v Praze. V posledních ročnících bylo díky FSS MU, respektive její Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií, širěji reprezentováno Brno.

HISTORICKÝ KONTEXT A VZTAH K POLITICE

Z obsahu publikací vzniklých ve druhé polovině šedesátých let 20. století je patrné, že vznikaly v podmínkách socialistického státu, v němž dočasně nastalo politické uvolňování. Atmosféra uvolňování se přitom nešířila rovnoměrně, respektive nezahovala stejnou měrou všechny klíčové instituce. V Československu se tak na jedné straně objevovaly práce poplatné době a shrnující marxistický náhled na vybrané ekonomické problémy, případně kritizující dominanci západního bloku v mezinárodních ekonomických vztazích a jejich pokřivení v důsledku hospodářské integrace v západní Evropě (srovnej například texty pozdějšího normalizačního ředitele ÚMV Miroslava Nikla – Nikl 1966, 1968). Na druhé straně vedle nich figurovaly i články, které poukazovaly na to, že země socialistického bloku nejsou dostatečně zapojeny do mezinárodního obchodu a mezinárodních měnových vztahů, a na negativní dopady, které měl pro ekonomiky socialistických států (bývalé Československo nevyjímaje) rozvoj vzájemných obchodních vztahů na centrálně řízené (tj. nikoli tržní) bázi.

Kritičtější práce vznikaly většinou v Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii (ÚMPE) a byly opřeny o širší západní literaturu, kterou v té době ústav disponoval (srovnej Šedivý Jaroslav 2007). S využitím argumentů blízkých liberálnímu proudu mezinárodní politické ekonomie přinášely podněty reformnímu komunismu. Korespondovaly však i s obecnějšími hospodářskými potřebami socialistického Československa. Zdůrazňovaly tak například nutnost rozšířit přístup na západní trhy a nalézt zde nejen odbytiště pro průmyslovou produkci, ale také příliv technologií. Tomu v dané době bránila kromě reality studené války i činnost Koordinačního výboru pro mnohostrannou kontrolu exportu.

Zcela standardní bylo v socialistickém Československu úzké propojení akademických a výzkumných institucí s politickou praxí. Jasně to dokládá nejen případ ÚMPE, ale i FO VŠE, která spolupracovala s ministerstvem zahraničního obchodu a jeho Institutem zahraničního obchodu a s ministerstvem obchodu, respektive jeho Výzkumným ústavem obchodu, zaměřeným převážně na vnitřní obchod. Spolupráce se týkala jak výzkumu, tak

zapojení zaměstnanců ministerstev do výuky. Akademičtí pracovníci FO se pak ke konci šedesátých let 20. století mohli dostat do kontaktu se západním vývojem disciplíny díky dlouhodobým pobytům v mezinárodních ekonomických institucích (například v Evropské hospodářské komisi OSN nebo Konferenci OSN o obchodu a rozvoji), na československých zastupitelských úřadech i některých západních vysokých školách (Černohlávková et al. 2013).

Rovněž výzkum v devadesátých letech 20. století reagoval na ekonomické potřeby státu procházejícího transformačním procesem. V návaznosti na tehdejší politickou a veřejnou debatu v bývalém Československu, respektive nově vzniklé České republice, v nich rezonovaly vybrané aspekty ekonomické dimenze transformace. Šlo například o směřování měny (Hrnčíř 1992) nebo formování tržněhospodářských systémů ve střední a východní Evropě (Hölscher 1998). Přestože ČR měla až do ledna 1998 pravicové vlády, které se v duchu liberalismu hlásily k nižší míře zasahování vlády do ekonomiky, v českém výzkumu měla řadu stoupců i keynesiánská ekonomická doktrína. Tuto skutečnost lze jednoznačně doložit i na příkladu textů z *Mezinárodních vztahů*, v nichž keynesiánství korespondovalo s názorovou blízkostí řady členů redakčních rad časopisů ÚMV k české sociální demokracii (Šedivý Jiří 2007: 271).

V posledních patnácti letech se obsahové zaměření výzkumu od politických potřeb státu zčásti odpoutalo. Těžiště pozornosti se posunulo k obecnějším trendům v mezinárodních ekonomických vztazích. Publikační výstupy tak reflektovaly spíše problémy a debaty, které se objevovaly na mezinárodní úrovni – zejména obecné tendence světové ekonomiky a vývoj jejích hlavních center, dynamiku globálních a regionálních ekonomických režimů a otázky související s využíváním neobnovitelných zdrojů energie. Specifické problémy českého národního hospodářství byly v širším kontextu tendencí vývoje mezinárodních ekonomických vztahů či mezinárodní politické ekonomie zmiňovány spíše okrajově. Debaty, které rezonovaly na české politické scéně i ve veřejném prostoru například v souvislosti s hledáním optimálního nastavení podpory rozvoje vnějších ekonomických vztahů ČR, vybranými ekonomickými aspekty plné integrace ČR do EU⁷ nebo nutnými změnami hospodářské politiky státu v období nedávné globální finanční a ekonomické krize,⁸ se staly především doménou ekonomické vědy. Právě ekonomové pak nejčastěji poskytovali poradenství státní sféře v oblasti rozvoje vnějších ekonomických vztahů ČR a posilování její mezinárodní konkurenceschopnosti například na platformě Národní ekonomické rady vlády nebo Rady vlády pro vědu, výzkum a inovace. Do některých poradních orgánů však ani výzkumná a akademická sféra přizvána nebyla – viz například současnou Radu vlády pro konkurenceschopnost a hospodářský růst nebo Českou radu pro obchod a investice.

Na druhou stranu ovšem některé vazby výzkumu ekonomických problémů v rámci oboru mezinárodní vztahy k české politice zůstaly zachovány prostřednictvím resortních grantů, vypisovaných nejprve přímo jednotlivými ministerstvy a později soustředěných pod Technologickou agenturu ČR. Silná zůstala rovněž personální provázanost. Na ministerstvech na nejrůznějších postech, včetně nejvyšších, často působili a stále působí absolventi vysokoškolských oborů se zaměřením na mezinárodní ekonomické vztahy, kteří spolupracují s výzkumníky při řešení odborných projektů či se studenty, například v rámci zpracování kvalifikačních prací nebo odborných stáží, a vracejí se do výuky v pozici specialistů z praxe. V některých případech funguje rovněž institucionalizovaná spolupráce – vedle patrně nejvýraznějšího příkladu ÚMV a MZV jde například i o FMV VŠE a MZV nebo Czech Trade.

TEMATICKÉ ZAMĚŘENÍ VÝZKUMU MEZINÁRODNÍCH EKONOMICKÝCH VZTAHŮ

Přes postupné rozšiřování institucionálního rámce výuky a výzkumu ekonomických problémů ve vazbě na obor mezinárodní vztahy nebyl okruh badatelů v ČR nikdy dost široký na to, aby tuto problematiku pokrýval v celém jejím spektru. Svědčí o tom už stěžejní

monografické práce, které v této oblasti v rámci klíčových institucí vznikly. Tyto práce sledovaly zejména obecné tendence vývoje světové ekonomiky (Katedra světové ekonomiky VŠE 1968; Holub 1994; Nezval 1994; Cihelková a kol. 2001, 2009 aj.; Lebiezík – Majerová – Nezval 2007 atd.), její nerovnováhy (Hnát 2014) a globalizaci (Bernášek 2002; Jeníček 2002), mezinárodní obchod (Benáček 1997; Kubišta 1999; Kalínská – Štěřbová 2007) a mezinárodní měnové vztahy (Němeček 2000; Helísek 2004). K dalším nosným tématům patřily vývojové tendence regionalismu (Cihelková a kol. 2002; 2007) a měnící se postavení jednotlivých ekonomických center v současném světě (Kučerová 2003; Stuchlíková 2014) a vnějším ekonomickým vztahům ČR (Plchová – Jirges – Hradová 2002; Nešvera a kol. 2003). Teprve v poslední době se začaly objevovat i teoretičtější zaměřené práce reflektující aktuální trendy v mezinárodní politické ekonomii (Hnát 2014; Krpec – Hodulák 2011; Myant – Drahokoupil 2013).

Nekomplexnost, ale i tematická rozdrobenost byla příznačná i pro časopisecké práce, texty publikované v *Mezinárodních vztazích* nevyjímaje. Ekonomickým tématům se věnovala pouze malá část publikovaných článků – jen necelých 10 % textů – a v jednotlivých ročnících jejich podíl nepřekročil 20 %. Na stránkách *Mezinárodních vztahů* se jako tematicky nejkompaktnější jeví články, které mezinárodními ekonomické vztahy zkoumaly v globální perspektivě. V těchto textech autoři opět reflektovali proměny, jimiž procházela světová ekonomika, respektive mezinárodní obchodní a finanční vztahy. Středem jejich zájmu přitom byla institucionální architektura – vytváření a činnost bretonwoodských institucí (Velíšek 1968; Lindner – Strnad 2006), neúspěšný pokus o založení Mezinárodní obchodní organizace a uzavření Všeobecné dohody o clech a obchodu (Šulc 1966) nebo později vybrané aspekty působení Světové obchodní organizace (Krpec 2006).

Výsledky analýzy četnosti publikování v *Mezinárodních vztazích* jsou ovšem poněkud zkrácené tím, že jsme v rámci rešerše nezahrnovali otázky globálního rozvoje a evropské integrace. Nejvýrazněji tato skutečnost ovlivnila patrně pohled na první ročníky časopisu z druhé poloviny šedesátých let 20. století. Zde totiž, jak uvádí Jaroslav Šedivý (2007), redakce jako profilové téma v ekonomické oblasti volila hospodářské vztahy ČR s rozvojovými zeměmi, v analýze četnosti však představovaly samostatné téma.

V návaznosti na popis vývoje institucionální architektury byly sledovány i vybrané problémy, které se v jednotlivých obdobích projevovaly v mezinárodních ekonomických a měnových vztazích. Ke konci šedesátých let 20. století šlo především o nedostatky v nastavení GATT vzhledem k potřebám rozvojových zemí (Šulc 1966), problém vztahu zlata a rezervních měn a udržitelnost privilegovaného postavení amerického dolaru (Velíšek 1968). V devadesátých letech se jednalo o nerovnoměrnou dynamiku ekonomického růstu (Stehlík 1993, 1999) a postupující diferenciaci hospodářské výkonnosti mezi jednotlivými světovými regiony i uvnitř regionů. Třetí hojněji zastoupený tematický okruh představovala globalizace mezinárodních ekonomických vztahů (Slačálek 2002; Ehl 2002) a vznik nových globálních problémů (Tauber 1966).

V regionální rovině dominovala problematika mezinárodní ekonomické integrace a spolupráce. Opět zde značnou pozornost dostával institucionální rámec těchto procesů – například Severoamerické zóny volného obchodu (Lysoněk 1994) nebo Rady pro spolupráci arabských zemí v Zálivu (Wagner 1998a, b). V šedesátých a devadesátých letech 20. století představovala svébytný okruh problémů v *Mezinárodních vztazích* rovněž specifika vývoje střední a východní Evropy – vznik Rady vzájemné hospodářské pomoci (Machová 1969; Chvojka 1992), význam ekonomické stabilizace regionu z hlediska bezpečnostního (Čížkovský 1992), společné kapitálové investice Ruska se středoevropskými státy (Levora 1998) atd. V textech vzniklých po roce 2000 se pak těžiště zájmu posunulo k novému regionalismu (Neumann 2004) a interregionalismu (Fürst 2007; Karlas – Beneš 2008).

V textech nahlížejících na mezinárodní ekonomické vztahy z perspektivy státu převažovala nejprve specifika vnitřního hospodářského uspořádání a vnějších ekonomických

vztahů socialistických zemí (Černý 1968; Selucký 1968). Po skončení studené války do popředí vystoupily změny probíhající v transformujících se ekonomikách (Hrnčír 1992). Časté byly rovněž charakteristiky hospodářského vývoje vybraných států a jejich zahraničního obchodu – zejména přímých sousedů ČR (Hoffmann 1993; Duleba 1997 aj.), zemí postsovětského regionu (Kotyk 1995; Raneta – Kunychka 2015 aj.) a významných hráčů v mezinárodních ekonomických vztazích, jako je Čína, USA nebo Japonsko (Levora 1995; Tomáš 2003 aj.). Spíše sporadicky se objevovaly obecnější texty věnované například cyklickému vývoji národních ekonomik nebo etice tržního hospodářství.

Jednotlivé perspektivy (globální, regionální a státní) se v textech publikovaných v *Mezinárodních vztazích* uplatňovaly vcelku rovnoměrně. Z 61 sledovaných textů se 24 soustředilo primárně na globální otázky, 19 na regionální a 18 na národní. Některé texty v nutném rozsahu zasahovaly do více rovin, jedna však téměř vždy dominovala. Z tabulky č. 2 je ale zřejmé, že se perspektiva autorů přispívající do *Mezinárodních vztahů* na téma mezinárodních ekonomických vztahů v různých časových obdobích měnila.

Tabulka č. 2

Hlavní perspektivy využívané v textech zaměřených na mezinárodní ekonomické vztahy (počet textů)

Perspektiva	Období				1966–1999 + 1990–2015
	1966–1969	1990–1999	2000–2009	2010–2015	
Globální	9	4	9	2	24
Regionální	3	10	5	1	19
Národní	3	11	2	2	18
<i>Celkem</i>	<i>15</i>	<i>25</i>	<i>16</i>	<i>5</i>	<i>61</i>

Zdroj: Vlastní na základě rešerše ÚMV.

Bez ohledu na hlavní perspektivu v *Mezinárodních vztazích* ještě v minulém dekadě převládaly práce, které čtenářům představovaly vybraný teoretický či empirický problém, aniž by usilovaly o významnější posun v jeho poznání. Soubory tematicky blízkých textů postrádaly charakter odborné sociálněvědní debaty, která postupně precizuje vysvětlení či interpretace sledovaného problému (srovnej Hancké 2010: 233–234).⁹ Intenzivnější vědecké debaty o konkrétních aspektech mezinárodních ekonomických vztahů a jejich širších souvislostech s mezinárodní politikou však byly ojedinělé i v dalších odborných periodících.¹⁰

Z obsahového hlediska lze dále konstatovat, že většina prací publikovaných v *Mezinárodních vztazích* se zaměřením na mezinárodní ekonomické vztahy byla tematicky blízká mezinárodní politické ekonomii, práce z oblasti tradiční ekonomické vědy (Hrnčír 1992; Stehlík 1993, 1999) se objevovaly spíše ojediněle. Časopis *Mezinárodní vztahy* ostatně vznikl v době, kdy se mezinárodní politická ekonomie postupně vyčleňovala ze studia mezinárodních vztahů a na počátku sedmdesátých let 20. století se definitivně etablovala jako jeho svěbytný proud. Dle Watsona (2005: 11–12) si tehdy reakci teoretických kruhů vyžádaly zejména ropné a strukturální krize a pád bretonwoodského měnového systému, které znamenaly „zhroutil stabilního měnového systému a dodaly světovému řádu notnou dávku nestability a nejistoty“. Výrazná nestabilita mezinárodního ekonomického systému pak vyvolala i nutnost přehodnotit jeho minulý vývoj. Právě tento

moment i na stránkách *Mezinárodních vztahů* silně rezonoval (srovnej Šulc 1966; Augenthaler 1967; Velíšek 1968).

V textech, které se problematikou mezinárodních ekonomických vztahů zabývaly z globálního pohledu (například Tauber 1966; Velíšek 1968), byly zřejmé i další charakteristické rysy mezinárodní politické ekonomie v jejích prvopočátcích; především navázání na politickou ekonomii jako disciplínu s výrazně delší historií i tradicí (Watson, 2005: 241). Díky tomu se těžiště zájmu mezinárodní politické ekonomie posunulo od národního státu (aniž by zpochybňovala jeho ústřední roli v mezinárodních vztazích) a do centra zkoumání postavila mezinárodní vztahy jako komplexní systém. Práce zaměřené na regionální a národní hladinu (Černý 1968; Pavlát 1969; Selucký 1968) pak odrážely skutečnost, že se v návaznosti na kritiku nestálosti, významu a slabých ekonomických základů světového ekonomického systému dostaly do centra zájmu mezinárodní politické ekonomie politické souvislosti ekonomického rozhodování – zejména vztah mezi státem a trhem – jako protiklad silného akcentu kladeného na politiku, diplomacii a právo v tehdejší odborném studiu mezinárodních vztahů.

TEORETICKÉ (NE)UKOTVENÍ TEXTŮ Z OBLASTI MEZINÁRODNÍCH EKONOMICKÝCH VZTAHŮ

Na rozdíl od obsahového hlediska nelze u většiny sledovaných textů publikovaných v *Mezinárodních vztazích* ani v dalších periodikách a monografiích potvrdit zařazení do oblasti mezinárodní politické ekonomie na základě jejich teoretického ukotvení. V publikacích z konce šedesátých a devadesátých let 20. století je to tím, že na rozpracování teoretického rámce nebyl v československém a českém výzkumu kladen adekvátní důraz. V řadě případů byla ale zřejmá teoretická informovanost autora, respektive znalost přístupů, pojmů a konceptů, s nimiž mezinárodní politická ekonomie pracovala (srovnej Konečný 1967, 1968; Augenthaler 1969; Staňkovský 1993 aj.). Tyto přístupy, pojmy a koncepty se ale uplatňovaly především v jazykové rovině textů, tj. při popisu sledovaných jevů. Nebyly dále operacionalizovány, a nepromítaly se tak do roviny analytické.

I přes nedostatky v teoretickém ukotvení československý výzkum odrážel vnitřní dynamiku mezinárodní politické ekonomie ovlivněnou kromě teorie mezinárodních vztahů především klasickou politickou ekonomikou (srovnej Watson 2005: 68–99).¹¹ Ve zřejmé návaznosti na klasickou politickou ekonomii, respektive její základní proudy, se postupně v mezinárodní politické ekonomii formovaly tři výrazné směry – liberální, národně orientovaný a kritický.¹² V textech z druhé poloviny šedesátých let 20. století lze vzhledem k dobovému kontextu očekávat blízkost k marxistickému pojetí mezinárodní politické ekonomie (Nikl 1966) či marxistické ideologii (Filipec 1966). Neplatilo to však absolutně, neboť se objevovaly i práce nesoucí prvky keynesiánství (Hrnčíř 1966). V pracích věnovaných otázkám mezinárodních obchodních a měnových vztahů, zejména liberalizaci obchodu (Šulc 1966) a proměnám měnového a kapitálového systému (Konečný 1967, 1968), se pak vyskytovaly prvky typické pro liberální větev mezinárodní politické ekonomie.

Další vývoj v mezinárodní politické ekonomii už československý výzkum odrazil nemohl vzhledem k útlumu, do něhož bylo studium mezinárodních vztahů zatlačeno v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století a jeho obtížnému obnovování po pádu totalitního režimu. Podchytil jej nedokázaly ani texty publikované v devadesátých letech ani na počátku první dekády nového milénia. V nich přetrvávalo původní pojetí národně orientovaného (Thesing 1995; Yermukhamet 1998) a liberálního proudu (Lysoněk 1994; Staňkovský 1995 a Neumann 2004).

Stranou pozornosti československých autorů zůstala v uvedeném období zejména reakce mezinárodní politické ekonomie na kritiku striktně liberálního pojetí vztahů mezi státem a trhem, k níž došlo přes původní zakotvení v neoklasické ekonomické teorii. Pod

tlakem této kritiky se mezinárodní politická ekonomie odchýlila od dvou důležitých aspektů neoklasické ekonomické teorie – od předpokladu, že veškeré akce v ekonomických vztazích vycházejí z logiky racionálního chování, a od pojetí trhu jako koordinačního mechanismu utvářejícího sociální řád z jinak neuspořádaných zájmů jednotlivců a usměrňujícího lidské chování k produkci optimálního výstupu (srovnej Watson 2005: 161).

Na rozdíl od neoklasického pojetí začala mezinárodní politická ekonomie trh zkoumat jako aktéra ekonomických vztahů, který je zejména v mezinárodním ekonomickém prostředí schopen vlastní akce (například působení na politická rozhodnutí, životní styl a životní podmínky lidí). Toto pojetí trhu postupně ovlivnilo jak podobu, tak teoretické závěry oboru. Velmi výrazně modifikovalo zejména náhled na vztah trhu a státu (srovnej například Strange 1986, 1988). Proměny mezinárodních ekonomických vztahů (na jejichž počátcích v sedmdesátých letech byla mezinárodní politická ekonomie vystavěna) proto později nebyly interpretovány jako samovolný posun síly od státu k trhu, ale jako nastavení státní politiky na nové podmínky. Ty vyžadovaly těsnější spolupráci se soukromým sektorem i spolupráci s vnějšími aktéry vládnutí – tj. zohlednění stále většího množství oblastí a aktérů, kteří jsou zapojeni (v době globalizace) do veřejného (státního) rozhodování.

Mezinárodní politická ekonomie v soudobé podobě, srovnatelné s mezinárodními trendy, se do českého výzkumu mezinárodních vztahů vrátila (či přesněji uplatnila se v něm) až cca v posledních deseti letech, a to zejména díky textům sledujícím vývoj mnohostranného obchodního systému (Krpec 2006, 2009; Parizek 2014). V některých případech (Fürst 2007; Krpec – Hodulák 2013a; Hnát 2014) byl využit odlišný náhled na vybrané ekonomické problémy, který přináší jednatlivé proudy mezinárodní politické ekonomie, jako výchozí rámec pro analýzu politických fenoménů s výzkumnými otázkami a cíli, které rámec mezinárodní politické ekonomie přesahovaly.

Bez širší odezvy v českém výzkumu ovšem dosud zůstává skutečnost, že se mezinárodní politická ekonomie v návaznosti na nové pojetí vztahu mezi politikou a ekonomikou na národní úrovni (a s rozvojem globalizace také na mezinárodní úrovni) postupně začala výrazně dotýkat problematiky společenského a světového řádu (Jiráňková, 2009: 132; Gilpin – Gilpin 2001; O'Brien – Williams 2013). Zejména směřuje k přesnějším uchoopení rostoucího propojování států (v ekonomickém i politickém smyslu) a globálních problémů, kterému v rámci tradiční mezinárodní politické ekonomie brání zejména zaměření empirického výzkumu převážně na takzvané jádro světové ekonomiky, tj. na vyspělé průmyslové země (Phillips 2005: 1). Závěry vycházející zejména z daného stavu rozvoje kapitalismu ve vyspělých zemích jsou proto často necitlivé k odlišné situaci v rozvojovém světě a limitují tak aplikaci existujících konceptů a metod mezinárodní politické ekonomie na nově se rozvíjející regiony.

NEDOSTATEČNOST METODOLOGIE

Stejně jako v pracích zaměřených na mezinárodní ekonomické vztahy nebyla po dlouhou dobu věnována širší pozornost teoretickému ukotvení, nedostávala zde prostor ani metodologie. Texty ze šedesátých let 20. století neměly z dnešního pohledu charakter výstupů vlastního výzkumu autorů. Šlo vesměs o výsledky studia sekundární literatury, doplněné místy o statistický přehled (srovnej například Hrnčíř 1966). Výrazně v nich dominoval chronologicko-deskriptivní přístup, neboť zachycovaly vývoj či dynamiku určitého problému v čase.

Rovněž mezi texty z devadesátých let 20. století převažovaly práce informativního či přehledového charakteru. V empirických studiích byl opět značný prostor věnován chronologiím zkoumaných problémů (srovnej například Lysoněk 1992; Holub 1994; Nezval 1994). Teoreticky zaměřené práce (například Stehlík 1993, 1998; Kubišta a kol. 1999) pak zpravidla shrnovaly stav poznání konkrétních fenoménů, aniž by usilovaly o jeho další rozvoj. Z hlediska dobových mezinárodních standardů by přitom bylo možné očekávat

vyšší míru aplikace ekonomické teorie a kvantitativních metod. V případě monografií se rovněž s ohledem na omezený okruh čtenářů a nutnost zajistit alespoň minimální rentabilitu pro vydavatele často nacházely na pomezí odborných a učebních textů (srovnej například Cihelková a kol. 2001, 2002).

V posledních letech mezinárodní politická ekonomie usilovala o skutečně komplexní zachycení globálního systému s propojením analýzy na více hladinách (národní, regionální, globální) a zdůrazněním jejich vzájemné závislosti (srovnej například Phillips, 2005: 246–253). Této snaze odpovídalo stále širší využití matematických a statistických metod. V textech se zaměřením na mezinárodní ekonomické vztahy, které byly publikovány v ČR, ale i nadále převládala spíše snaha o komplexní zachycení ekonomické reality kvalitativními metodami. Texty s pokročilejšími kvantitativními metodami se objevovaly jen výjimečně (Parížek 2014; Raneta – Kunychka 2015).

V ekonomicky zaměřených periodikách i v *Mezinárodních vztazích*¹³ vedlo k větší teoretické a metodologické propracovanosti postupné zavádění recenzního řízení a rostoucí nároky kladené na monografické publikace v rámci vývoje metodiky hodnocení vědy a výzkumu. Mezi texty z první dekády nového milénia tak převážily teoreticky ukotvené kvalitativní analýzy. V některých odborných periodikách však zvýšení nároků na odbornou úroveň přineslo i stagnaci (*Politická ekonomie*, *Acta Oeconomica*) či poklesu celkového počtu (*Mezinárodní vztahy*) textů zaměřených na mezinárodní ekonomické vztahy. V *Mezinárodních vztazích* znamenalo rovněž mnohem častější zařazování textů z oblasti mezinárodních ekonomických vztahů do kategorie konzultací oproti předcházejícím obdobím (srovnej tabulku č. 3).

Tabulka č. 3

Typy textů publikovaných v MV se zaměřením na mezinárodní ekonomické vztahy (počet)

Typ textu	Období				
	1966–1969	1990–1999	2000–2009	2010–2015	1966–1969 + 1990–2015
Stat'	11	23	4	4	42
Konzultace	3	0	10	1	14
Diskuse	1	2	2	0	5
<i>Celkem</i>	<i>15</i>	<i>25</i>	<i>16</i>	<i>5</i>	<i>61</i>

Zdroj: Vlastní na základě rešerše ÚMV.

Specifickým důsledkem zvýšení metodologické náročnosti se v ekonomicky zaměřených časopisech stalo (v souladu s mezinárodními trendy) upřednostňování prací opřených o kvantitativní analýzu s propracovaným matematickým nebo statistickým aparátem. V *Mezinárodních vztazích* se tak zachoval poměrně ojedinělý prostor pro publikaci kvantitativních analýz.

* * *

Souhrnně lze konstatovat, že omezená pozornost věnovaná na stánkách *Mezinárodních vztahů* ekonomickým otázkám, respektive podmíněnosti a provázanosti politických a ekonomických procesů, tak jak je nahlíží mezinárodní politická ekonomie, poměrně věrně odráží stav jejich výzkumu v rámci oboru mezinárodní vztahy v ČR. Zrcadlí se v ní nižší

intenzita studia mezinárodní politické ekonomie a omezenější personální i institucionální zázemí oproti jiným profilovým oblastem mezinárodních vztahů jako odborné disciplíny.

Pozici okrajové problematiky potvrzuje i obsahová analýza článků, z níž je zřejmé, že navzdory rostoucí kvalitě textů *Mezinárodní vztahy* (stejně jako další české časopisy) nejsou dějištěm širší debaty o vybraných aspektech mezinárodních ekonomických vztahů a jejich politických souvislostech, a to ani mezi jednotlivými autory, ani mezi odbornými pracovišti, která do tohoto časopisu přispívají. S rostoucími nároky na kvalitu textů, respektive jejich teoretické ukotvení a metodologii, ztratila tato oblast v *Mezinárodních vztazích* i roli, kterou plnila v šedesátých a devadesátých letech 20. století – informovat o vývoji, trendech či vybraných událostech v mezinárodních ekonomických vztazích. Uvedený úkol v posledním období převzaly především monografie.

Na druhou stranu ovšem *Mezinárodní vztahy* poskytují poměrně ojedinělý prostor pro publikaci textů založených na aplikaci mezinárodní politické ekonomie. Tyto texty se vždy dotýkaly a stále dotýkají komplexních témat mezinárodních ekonomických vztahů, které opomíjí standardní ekonomická teorie, případně neumožňuje jejich dostatečné modelování s užitím kvantitativních metod. Současné padesáté výročí existence časopisu a hlubší reflexe jeho dosavadního obsahu v tomto čísle by se proto mohly stát impulzem pro redakci i redakční radu k zamyšlení nad tím, jak tuto oblast v *Mezinárodních vztazích* nadále profilovat. Otázka je, zda se pokoušet ji rozšířit, ponechat prostor pro kvalitativní analýzy, nebo napříště upřednostňovat texty kvantitativní, případně intenzivněji vyhledávat přehledové práce, které mohou mít pro čtenářskou obec *Mezinárodních vztahů* stále specifický informativní význam.

V širším kontextu další profilace této oblasti však souvisí i s rozvojem mezinárodní politické ekonomie v ČR jako svébytné odborné disciplíny. Tady by časopis *Mezinárodní vztahy* mohl do budoucna posloužit jako vhodná stimulující platforma, pokud by se podařilo aktivovat autory z institucí, které se v časopise již prezentují, a dále rozšířit okruh přispěvatelů o autory z dosud nezastoupených výzkumných a akademických pracovišť včetně slovenských. Bez rozšiřování prostoru, který mezinárodní politická ekonomie dostává ve výuce politicky i ekonomicky orientovaných oborů na všech stupních vysokoškolského studia, případně vytváření samostatných studijních programů v této oblasti, z nichž by mohl vzejít větší počet adekvátně teoreticky a metodologicky vybavených badatelů, to ovšem nepůjde.

¹ Název časopisu korespondoval i s původním názvem vydávající instituce – Ústavu pro mezinárodní politiku a ekonomii (ÚMPE).

² Nejde tedy o výzkum mezinárodních ekonomických vztahů v ČR komplexně, jeho charakteristika by dalece přesahovala rozsah tohoto článku.

³ S obdobnými typy studijních programů a oborů přišly i některé soukromé vysoké školy – Metropolitní univerzita, Anglo-americká vysoká škola aj.

⁴ Srovnej například M.Sc. International Political Economy na London School of Economics.

⁵ Zapojení zahraničních autorů zčásti umožnily nové politické podmínky v ČR, díky nimž se časopis otevřel českým emigrantům (Staňkovský 1993). Zároveň pro něj vytvářelo příznivé podmínky i úsilí ÚMV o rozvoj zahraničních kontaktů, díky němuž brzy začala spolupráce s některými odbornými pracovišti zejména ze středoevropského regionu. Po rozpadu federace se stali zahraničními přispěvateli též slovenští výzkumníci (Duleba 1997, 1998).

V devadesátých letech 20. století *Mezinárodní vztahy* přinesly texty vzniklé v Rakouském institutu pro ekonomický výzkum (Staňkovský 1993), Německém ústavu pro ekonomický výzkum (Hoffmann 1993), Ústavu světové ekonomiky a mezinárodních vztahů Národní akademie věd Ukrajiny, Institutu německých studií z Univerzity v Birminghamu (Hölscher 1998), Kazašském institutu strategických studií (Yermukhamet 1998) a Výzkumném centru Slovenské společnosti pro zahraniční politiku (Duleba 1997, 1998). V prvních třech případech šlo o instituce, které se dlouhodobě zabývaly výzkumem globální ekonomiky (srovnej WIFO 2015; DIW 2015), v rámci dalších institucí šlo naopak o dílčí reflexe ekonomických aspektů výzkumu směřujícího primárně do jiných oblastí (srovnej například IGS 2015).

⁶ Autoři, kteří působili v neziskovém sektoru, se v *Mezinárodních vztazích* mohli v devadesátých letech 20. století uplatnit vedle badatelů vzhledem k nižším nárokům kladeným na teoretické ukotvení textů a metodologii.

Konkrétně šlo o zástupce Česko-arabské obchodní komory (dnes Česko-arabské podnikatelské rady), neziskové organizace existující při Hospodářské komoře a Svazu průmyslu ČR, která vznikla s cílem podpořit české firmy při vstupu na trh arabských zemí (Wagner 1998a, b; Komora 2008). Dále se objevil i text pracovníka Nadace Konrada Adenauera zaměřený na podporu demokratických ideálů a sociálně-tržního modelu hospodářství (Thesing 1995).

⁷ Šlo například o přijetí či nepřijetí společné měny nebo prosazování zájmů v evropských institucích. O těchto otázkách nepojednávaly ani texty primárně zaměřené na integrační proces, které v tomto zvláštním čísle sleduje článek Matse Brauna a Jana Karlase.

⁸ Například na české politické scéně intenzivně pojednáváné devizové intervence České národní banky.

⁹ Pouze jeden z 61 textů zaměřených na mezinárodní ekonomické vztahy reagoval na jinou práci publikovanou v *Mezinárodních vztazích*. Tato skutečnost byla ovšem dána charakterem původního textu – šlo původně o recenzní esej (Slačálek 2002) a následnou odpověď autora recenzované publikace (Ehl 2002).

¹⁰ Jednu z mála výjimek představuje například skupina textů věnovaná globalizačním procesům a jejich širším ekonomickým souvislostem v časopise *Politická ekonomie* (srovnej zejména Veber 2001; Klaus – Trška 2007; Židek 2009; Rojíček 2012). I ta je však vzhledem k časovému rozpětí let, v němž vznikala, velmi úzká. Celkově lze konstatovat, že témata na pomezí mezinárodních ekonomických vztahů a mezinárodní politiky zpravidla nevyvolávala reakce jiných autorů, a nebyla tak v příslušných periodících dále systematicky rozvíjena (srovnej například Krpec – Hodulák 2013b; Drahokoupil 2009).

¹¹ Politická ekonomie je disciplína s dlouhou tradicí, která sahá ke klasikům ekonomické teorie Adamu Smithovi, Davidu Ricardovi a Jamesi Stuartu Millovi. Jako první však pojem „politická ekonomie“ s odkazem na jejich díla použil Karl Marx, sám zakladatel jednoho z vlivných proudů politické ekonomie.

¹² Podrobnější charakteristika uvedených směrů přesahuje rámec tohoto textu. K základní orientaci může posloužit například Štřítecký 2009; Krpec – Pšeja 2006; Krpec – Hodulák 2011; Hnát 2014.

¹³ V *Mezinárodních vztazích* bylo recenzní řízení zavedeno v roce 2001 z iniciativy tehdejšího šéfredaktora Petra Druláka.

Literatura

- Augenthaler, Zdeněk (1967): Vývoj mezinárodní obchodní politiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 2, No. 1, s. 16–26.
- Benáček, Václav (1997): *Ekonomie mezinárodního obchodu*. Praha: VŠE.
- Bernášek, Václav (2002): *Globalizační procesy ve světové ekonomice*. Praha: Oeconomica.
- Cihelková, Eva a kol. (2002): *Světová ekonomika: Regiony a integrace*. Praha: Grada.
- Cihelková, Eva a kol. (2007): *Nový regionalismus: Teorie a případová studie*. Praha: C. H. Beck.
- Cihelková, Eva a kol. (2009): *Světová ekonomika: Obecné trendy rozvoje*. Praha: C. H. Beck.
- Černošková, Eva – Machková, Hana – Štěrbová, Ludmila – Zadražilová, Dana (2013): Zahraniční a vnitřní obchod – historie a rozvoj vědního oboru. *Politická ekonomie*, Vol. 61, No. 4, s. 555–567.
- Černý, Karel (1968): *Ekonomika a politika ve vnějších vztazích socialistického státu*. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 4, s. 39–48.
- Čížkovský, Milan (1992): *Ekonomická dimenze evropské bezpečnosti – stabilizace států střední Evropy*. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 27, No. 2, s. 61–69.
- Drahokoupil, Jan (2009): Internationalisation of the State in the Czech Republic: Igniting the Competition for Foreign Investment in the Visegrád Four Region. *Czech Sociological Review*, Vol. 45, No. 3, s. 549–570.
- Drulák, Petr (2002): Záblesk v totalitní temnotě – pokus o výzkum mezinárodních vztahů v období reformního komunismu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 37, No. 4, s. 40–57.
- Duleba, Alexander (1997): Slovensko-ruské hospodárske vzťahy – viac otázok ako odpovedí (obchodné problémy, vízie, suroviny a záujmy). *Mezinárodní vztahy*, Vol. 32, No. 2, s. 31–50.
- Duleba, Alexander (1998): Slovensko-ruská spolupráca vo vojenskej a vojensko-priemyselnej oblasti alebo Kde sa končí obchod a začína politika. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 1, s. 38–56.
- Ehl, Martin (2002): Odpověď na výzvu globalizace. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 37, No. 4, s. 93–94.
- Fárek, Jiří (2006): Challenges of globalization, eureregional cross-border cooperation and foreign investment. *Politická ekonomie*, Vol. 54, No. 6, s. 834–850.
- Filipec, Jindřich (1966): Pravda a mýtus o industriální společnosti. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 1, s. 50–61.
- Fürst, Rudolf (2007): Strategické partnerství EU–ČLR. Příležitost, skutečnost a eufemismus. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 42, No. 1, s. 7–24.
- Gilpin, Robert – Gilpin, Jean (2001): *Global political economy: Understanding The International Economic Order*. Princeton University Press.
- Hancké, Bob (2010): The Challenge of Research Design. In: Marsh, David – Stoker, Gerry (eds.): *Theory and Methods in Political Science*. New York: Palgrave Macmillan, s. 232–248.
- Helisek, Mojmír (2004):
- Hnát, Pavel (2014). *Politická ekonomie globálních nerovnováh*. Praha: Nakladatelství Oeconomica.
- Hoffmann, Lutz (1993): Hospodářské uspořádání v „nových“ spolkových zemích Německa. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 28, No. 4, s. 50–58.
- Hölscher, Jens (1998): Formování tržněhospodářských systémů ve střední a východní Evropě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 2, s. 28–41.

- Holub, Alois (ed., 1994): *Světová ekonomika na prahu 90. let*. Bělá pod Bezdězem: Nakladatelství Máchova kraje.
- Horský, Josef – Taufer, Otakar (1964): *Mezinárodní obchod kapitalistický ch států*. Praha: NPL.
- Hrnčíř, Miroslav (1966): K problematice mezinárodní likvidity kapitalistického světového hospodářství. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 3, s. 3–18.
- Hrnčíř, Miroslav (1992): Směnitelnost měny a transformace na tržní typ ekonomiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 27, No. 2, s. 51–60.
- Chvojka, Petr (1992): RVHP a její trh: Konec jedné koncepce. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 27, No. 1, s. 38–48.
- Jiránková, Martina (2009): Měníci se role národních států. In: Cihelková, Eva a kol.: *Světová ekonomika: Obecné trendy jejího rozvoje*. Praha: C. H. Beck, s. 123–150.
- Kalínská, Emílie – Štěrbová, Ludmila (2007): *Mezinárodní obchod*. Praha: VŠE.
- Karlas, Jan – Beneš, Vít (2008): Úspěšná vyjednávání o regionálních režimech. Společný trh EHS a Mercosur. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 43, No. 3, s. 5–21.
- Katedra světové ekonomiky VŠE (1968): *Světová ekonomika: Bulletin Katedry světové ekonomiky a knihovny Pavla Eislera*. Praha: VŠE.
- Klaus, Václav – Tříška, Dušan (2007): Ke kritice používání konceptu solidarity a diskriminace v intertemporální analýze tzv. globálních problémů. *Politická ekonomie*, Vol. 55, No. 6, s. 723–750.
- Konečný, Čestmír (1967): K otázkám dlouhodobého úvěru ve vztazích mezi Východem a Západem. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 2, No. 2, s. 21–33.
- Konečný, Čestmír (1968): K otázce měnové konvertibility. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 2, s. 40–53.
- Kotyk, Václav (1995): Ekonomická a vnitropolitická situace Ruska a jeho zahraniční politika. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 30, No. 2, s. 42–51.
- Krpec, Oldřich (2006): Linie sporu v rámci Světové obchodní organizace – analýza vybraných problémů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 41, No. 2, s. 96–119.
- Krpec, Oldřich (2009): Liberalismus a ekonomický nacionalismus v liberálním obchodním režimu a v problematice hospodářského rozvoje. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 44, No. 3, s. 53–73.
- Krpec, Oldřich – Hodulák, Vladan (2011): *Politická ekonomie mezinárodních vztahů*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Krpec, Oldřich – Hodulák, Vladan (2013a): Ekonomické argumenty v české zemědělské obchodní politice. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 48, No. 4, s. 26–45.
- Krpec, Oldřich – Hodulák, Vladan (2013b): Konkurenceschopnost národních ekonomik – kritická reflexe konceptu. *Politická ekonomie*, Vol. 61, No. 6, s. 752–769.
- Krpec, Oldřich – Pšejja, Pavel (eds., 2006): *Mezinárodní politická ekonomie*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Kubišta, Václav a kol. (1999): *Mezinárodní ekonomické vztahy*. Praha: HZ.
- Lebedzík, Marian – Majerová, Ingrid – Nezval, Pavel (2007): *Světová ekonomika*. Brno: Computer Press.
- Levora, Josef (1995): Vzájemné působení politických a ekonomických vlivů na celkový vývoj Japonska. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 30, No. 2, s. 83–94.
- Levora, Josef (1998): Společné kapitálové investice Ruska a zemí střední a východní Evropy. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 4, s. 55–58.
- Lindner, Tomáš – Strnad, Michal (2006): Světová banka a vývoj jejích strategií v boji proti chudobě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 41, No. 2, s. 120–142.
- Lysoněk, Josef (1992): Měníci se postavení a úloha rozvojových zemí ve světové ekonomice. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 27, No. 2, s. 38–43.
- Lysoněk, Josef (1994): NAFTA – integrace pro Ameriku. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 29, No. 1, s. 12–20.
- Machová, Dušana (1969): Od koordinace plánů k integraci. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 4, No. 2, s. 31–37.
- Myant, Martin – Drahoukoupil, Jan (2013): *Tranzitivní ekonomiky: Politická ekonomie Ruska, východní Evropy a střední Asie*. Praha: Academia.
- Němeček, Eduard (2000): Mezinárodní měnový systém – otázka konvertibility, stability. Praha: Karolinum.
- Nešvera, Václav a kol. (2003): *Vnější ekonomické vztahy České republiky*. Hronov: Grafické závody.
- Neumann, Pavel (2004): Nový regionalismus ve světové ekonomice: Příklad Spojených států amerických v podmínkách západní hemisféry. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 39, No. 4, s. 50–60.
- Neumann, Pavel – Žamborský, Pavel – Jiránková, Martina (2010): *Mezinárodní ekonomie*. Praha: Grada Publishing.
- Nezval, Pavel (1994): *Světová ekonomika (vybrané problémy)*. 2. vyd. Karviná: Slezská univerzita.
- Nikl, Miroslav (1966): Vliv amerického kapitálu na reprodukční proces západoevropských zemí. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 2, s. 23–39.
- Nikl, Miroslav (1968): Světové ekonomické vztahy a vědeckotechnická revoluce. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 1, s. 3–12.
- O'Brien, Robert – Williams, Marc (2013): *Global Political Economy: Evolution and Dynamics*. Palgrave Macmillan.
- Pařízek, Michal (2014): Analýza mnohostranných vyjednávání ve Světové obchodní organizaci. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 49, No. 2, s. 5–31.
- Pavlát, Vladislav (1969): K pojetí mezinárodní ekonomické integrace a její úlohy ve vývoji světového hospodářství. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 4, No. 1, s. 20–29.

- Phillips, Nicola (2005): *Globalizing international political economy*. Palgrave Macmillan.
- Pichová, Božena – Jirges, Tibor – Hradová, Markéta (2002): *Zahraničně obchodní vztahy ČR*. Plzeň: CZECHTUMA.
- Raneta, Leonid – Kunychka, Mykhaýlo (2015): Pomáhá diplomacie zahraničnímu obchodu? Příklad Ukrajiny. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 50, No. 1, s. 5–25.
- Rojíček, Marek (2012): Vliv globalizace na fungování mezinárodního obchodu. *Politická ekonomie*, Vol. 60, No. 1, s. 187–207.
- Selucký, Radoslav (1968): Vliv ekonomických reforem na zahraniční hospodářské vztahy socialistických zemí. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 1, s. 12–19.
- Slačálek, Ondřej (2002): Globalizace pro a proti. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 37, No. 4, s. 87–92.
- Staňkovský, Jan (1993): Obchod OECD se zeměmi východní části střední Evropy. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 28, No. 4, s. 25–39.
- Staňkovský, Jan (1995): NAFTA a její význam pro Evropu. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 30, No. 2, s. 66–73.
- Stehlík, Jiří (1993): Dlouhodobý vývoj hospodářských temp světa. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 28, No. 1, s. 71–79.
- Stehlík, Jiří (1998): Z historie konstrukcí ekonomických cyklů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 2, s. 114–123.
- Stehlík, Jiří (1999): Novodobý vývoj hrubého domácího produktu ve světě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 34, No. 4, s. 73–84.
- Stellner, František – Szobi, Pavel (2013): K institucionálním a personálním okolnostem vzniku Vysoké školy ekonomické v Praze. *Politická ekonomie*, Vol. 61, No. 4, s. 455–463.
- Strange, Susan (1986): *Casino Capitalism*. New York: B. Blackwell.
- Strange, Susan (1988): *States and Markets An Introduction to International Political Economy*. London: Pinter publishers.
- Střítecký, Vít (2009): Mezinárodní politická ekonomie. In: Kratochvíl, Petr – Drulák, Petr a kol.: *Encyklopedie mezinárodních vztahů*. Praha: Portál, s. 156–158.
- Stuchlíková, Zuzana (2014): *Japonská ekonomika v 21. století*. Praha: Oeconomica.
- Šedivý, Jaroslav (2007): Mezinárodní vztahy: První pokus o odborný čtvrtletník k nové vědní disciplíně. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: Od ÚMPE k ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 55–72.
- Šedivý, Jiří (2007): Ústav mezinárodních vztahů v letech 1998–2004. Hlavní milníky a proměny. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: Od ÚMPE k ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 266–275.
- Šulc, Jaroslav (1966): O činnosti Všeobecné dohody o clech a obchodu (GATT). *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 3, s. 47–53.
- Tauber, Arnošt (1966): Výživa a populace. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 1, No. 4, s. 10–21.
- Thesing, Josef (1995): Tržní hospodářství a etika – etický pohled na hospodářství. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 30, No. 3, s. 91–98.
- Tomáš, Radek (2003): Americké hospodářské sankce v 90. letech 20. století – obtížná cesta k reformě sankční politiky. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 38, No. 3, s. 44–63.
- Veber, Jaroslav (2001): Vliv globalizace na soudobé podmínky podnikání, ekonomiky a managementu. *Politická ekonomie*, Vol. 49, No. 5, s. 670–695.
- Velíšek, Jaroslav (1968): Současné problémy mezinárodního měnového systému. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 3, No. 3, s. 37–45.
- Wagner, Richard (1998a): Rada pro spolupráci arabských zemí Zálivu – nový, perspektivní činitel na Blízkém východě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 1, s. 93–103.
- Wagner, Richard (1998b): Rada pro spolupráci arabských zemí Zálivu – nový, perspektivní činitel na Blízkém východě. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 2, s. 91–100.
- Watson, Matthew (2005): *Foundations of international political economy*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Yermukhamet, Yertysbayev (1998): Rusko-kazachstánské vztahy v současné etapě – politicko-ekonomický aspekt. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 33, No. 4, s. 59–69.
- Zidek, Petr (2007): Od ÚMPE k ÚMV: Proměny komunistického „think tanku“. In: Drulák, Petr – Kratochvíl, Petr a kol.: *50 let českého výzkumu mezinárodních vztahů: od ÚMPE k ÚMV*. Praha: ÚMV, s. 117–146.
- Zidek, Libor (2009): Globalizace a světové hospodářství. *Politická ekonomie*, Vol. , No. 5, s. 622–643.

Dokumenty

- DIW (2015): DIW Berlin: Research at DIW, <http://www.diw.de/en/diw_01.c.100302.en/about_us/research_at_diw_berlin/research_at_diw_berlin.html>.
- IGS (2015): Research projects. University of Birmingham, <<http://www.birmingham.ac.uk/research/activity/institute-german-studies/research/projects/index.aspx>>.
- KMVES (2014): Hospodářská politika a mezinárodní vztahy. FSS – KMVES, <<http://mve.fss.muni.cz/cs/studium/magisterske-studium/hospodarska-politika-a-mezinarodni-vztahy>>.
- Komora (2008): Česko-arabská podnikatelská rada má 28 ustavujících členů. HKCR, 30. 5. 2008, <http://www.komora.cz/hk-cr/hlavni-zpravy/art_24701/cesko-arabska-podnikatelska-rada-ma-28-ustavujících-clenu.aspx>.
- Ministerstvo průmyslu a obchodu (1993): Rozhodnutí č. 217/1993 ministra průmyslu a obchodu.

- Ministerstvo průmyslu a obchodu (1997): Rozhodnutí č. 97/1997 ministra průmyslu a obchodu.
- NHÚ AV ČR (2015): NHÚ AV ČR, <<http://www.ei.cas.cz/>>.
- WIFO (2015): Macroeconomics and European Economic Policy. WIFO, <http://www.wifo.ac.at/en/research/macro_economics_and_european_economic_policy>.

Poznámka

Autoři děkují dvěma anonymním recenzentům za cenné připomínky, kterými přispěli ke zkvalitnění definitivní podoby textu. Text vznikl s využitím institucionální podpory Fakulty mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické v Praze.